

ROZWÓJ DZIECKA 6 - LETNIEGO

1. Rozwój somatyczny i aktywność ruchowa.
2. Procesy poznawcze.
3. Rozwój społeczny, emocjonalny.
4. Przygotowanie do pójścia do szkoły.

Szósty rok życia kończy średnie dzieciństwo (wiek przedszkolny) a rozpoczyna późne (młodszy wiek szkolny). Sześciolatek przekształca dotychczasową aktywność z głównie spontanicznej i zdominowanej przez zabawę, w system działań sterowanych przez stałe zadania, obowiązki i normy społeczne. Rozwój i integracja funkcji psychicznych umożliwia dostosowanie się do nowych sytuacji, zadań i wymagań.

Okres ten niesie ze sobą wiele nowych zadań rozwojowych, które dziecko musi zrealizować, a do najważniejszych niewątpliwie należy przygotowanie do obowiązku szkolnego. Dlatego też czas poświęcony sześciolatkowi jest czasem zaoszczędzonym w przyszłości na wizyty u specjalistów.

Ad.1. Rozwój somatyczny i aktywność ruchowa

Pod koniec okresu średniego dzieciństwa dziecku zaczynają wypadać zęby mleczne. Zmiany dotyczące wzrostu i wagi ciała nie są już tak intensywne jak w poprzednim okresie. W 6 roku życia dziecko osiąga wzrost: dziewczynki - 116,1 cm, chłopcy - 117,8 cm; oraz masę ciała: dziewczynki - 20,9 kg, chłopcy - 21,8 kg. Sylwetka dziecka sześciolatka staje się bardziej proporcjonalna.

Wydłużają się nogi, tułów uzyskuje kształt trójkąta zwróconego podstawą ku górze, zmniejsza się ilość tkanki tłuszczowej, dziecko smukleje.

Rozwój narządów wewnętrznych w tym okresie polega zarówno na rozwoju samych narządów, jak i synchronizacji między ich wielkością i masą ciała. Serce i płuca pracują wydajniej, im starsze dziecko, tym mniejsza liczba oddechów na minutę (u sześciolatka - 23).

Wiek od 4 - 8 lat nazywany jest "złotym wiekiem motoryczności". Dzięki dojrzewaniu ośrodkowego układu nerwowego następuje doskonalenie ruchów, i to nie tylko prostych ale i złożonych. Sześciolatnie dziecko wykonuje swobodne naturalne ruchy jak chód, bieg, skok; opanowuje kombinacje czynności ruchowych takich jak bieg i skok, bieg i kopnięcie piłki, chwyt i rzut piłka. Zwykle opanowuje kilka czynności ruchowych jednocześnie. Uczy się jeździć na łyżwach, rolkach, rowerze, tańczyć, pływać, wspinać na drzewa. Duża potrzeba ruchu zwana także "głodem ruchu", powoduje że dziecko jest bardzo ruchliwe. Dziecko w tym wieku zwraca coraz częściej uwagę na efekt własnych działań i przeżywa radość z osiągnięć ruchowych. Sukcesy zaś skłaniają do wielokrotnego powtarzania czynności sprawiającej przyjemność, co sprzyja uczeniu się ruchów. Ważną rolę odgrywają wzorce z otoczenia dziecka. Kulturowe uwarunkowania wzmacniają także zaznaczające się w tym okresie różnicowanie ruchów związane z płcią. Chłopcy uzyskują lepsze niż dziewczynki wyniki w czynnościach, które wymagają większej energii i siły (bieganie, skakanie w dal, rzucanie piłką, kopanie). Dziewczynki zaś przewyższają chłopców w sprawnościach motorycznych, które wymagają większej równowagi i rytmiczności (np. skakanie na skakance) oraz

precyzji (rysowanie i pisanie). Rozwija się harmonia, płynność i rytmiczność ruchów oraz siła. Sześciolatek jest samodzielny przy ubieraniu i rozbieraniu, załatwianiu potrzeb fizjologicznych, jedzeniu, wiązaniu sznurowadeł, czy zapinanie guzików. Należy jednak zaznaczyć iż dorośli mają umożliwić im ćwiczenie, a nie wyręczać przy każdej okazji. Przy rysowaniu stosuje schematy przedmiotów i człowieka oraz potrafi skomponować rysunek przedstawiający wiele obiektów (B. Harwas-Napierała, 2003).

Ad.2. Procesy poznawcze

2.1 Sprawności percepcyjne

Dziecko w tym wieku jest w stanie śledzić wzrokiem poruszającą się piłkę i chwycić ją. Potrafią rozpoznawać kilka kształtów geometrycznych i kilka liter alfabetu. Potrafią także wyodrębnić przedmiot uwikłany w nową konfigurację i rozpoznać go na podstawie analizy jego kształtu. Różnicuje litery, chociaż niektóre sprawiają im trudności szczególnie te do siebie podobne, np. E, F, M, W; oraz litery będące zwierciadlanymi odbiciami innych, np. p, g, d, b. Wiele dzieci w tym okresie pisze je w lustrzanym odbiciu. Dopiero aktywne uczenie się czytania pomaga dzieciom zaobserwować różnicujące cechy każdej litery.

Większość dzieci 6-cio letnich kopiuje kwadrat i przerysowuje trójkąt. Sześciolatek rozpoznaje i różnicuje prawidłowo kształty konkretnych przedmiotów, figur geometrycznych pojedynczych i złożone z nich całości. Trudności mogą pojawić się w zadaniach które wymagają wyższego poziomu analizy i syntezy wzrokowej np. z materiałem abstrakcyjnym, jakim są litery i wyrazy, a także odpowiadające im dźwięki głoski i słowa. Są one wynikiem braku doświadczeń w zakresie operowania symbolami.

Wzrasta zdolność rozróżniania barw i odcieni barwnych. Dzieci opanowują nazwy kolorów i poprawnie stosują je w odniesieniu do barw podstawowych. Umiejętność identyfikowania, słuchowego rozróżniania dźwięków mowy (fonemów) i słów dzięki dostrzeganiu cech odróżniających jedną głoskę od drugiej (np. bar - bal) przy jednoczesnym utożsamianiu różnych wymówień i cech głoski (np. szeptem - głośno, niskim - wysokim głosem) zwana jest słuchem fonematycznym. Stanowi on podstawę opanowania umiejętności czytania i pisania. Łatwe do wymawiania są dla dziecka słowa złożone z występujących zamiennie po sobie spółgłosek i samogłosek (tata, dom, Agata). Do 6 roku życia dziecku może sprawiać trudność wymawianie wyrazów zawierających dwie spółgłoski występujące po, co prowadzi często do opuszczania jednej z nich (np. trawa - tawa). Dopiero dzieci w 6 roku życia zaczynają coraz lepiej wymawiać słowa zawierające zbitki trzech spółgłosek (np. zgrzyt).

W 6 roku życia większość dzieci rozpoczyna proces nauki czytania i pisania. Do opanowania tej sztuki służą pewne zdolności percepcyjne. Ich rozwijaniu służą rozmaite zabawy wymagające wizualnego różnicowania obiektów (np. według kształtu, wielkości i koloru), co stanowi do różnicowania liter i słów (B. Harwas-Napierała, 2003).

Percepcja wzrokowa, to zdolność rozpoznawania i różnicowania bodźców wzrokowych oraz umiejętność interpretowania tych bodźców poprzez powiązanie ich z wcześniejszym doświadczeniem (za B. J. Wadsworth, 1998). Pod koniec wieku przedszkolnego (6 - 7 rok życia) reprodukowane są wzory których odtworzenie wymaga wykrywania i ustalania wzajemnych

związków między figurami. U dzieci 6 - 7 lat ruchy oczu kopiują i modelują formę przedmiotów i ich rozmiary. W tym czasie fiksacje, czyli fazy, w których oko jest nieruchome ulegają znacznej redukcji. Dopiero w starszym wieku przedszkolnym zanika tendencja do manipulowania na rzecz wnikliwego oglądu wzrokowego. Świadczy to o tym że dzieci wkraczają w stadium właściwej, tj. analitycznej percepcji wzrokowej.

Prawidłowa percepcja liter wymaga dokładnego spostrzegania i różnicowania kształtów, ale też rejestracji położenia przestrzennego liter wobec siebie oraz usytuowania elementów wewnątrz liter.

Te umiejętności kształtują się wraz z rozwojem dzieci - gdy uczą się odróżniać przedmioty oraz rejestrować ich położenie i przemieszczanie w przestrzeni. Już w wieku przedszkolnym dzieci potrafią wyróżniać cechy przestrzenne i uświadamiać je sobie jako odrębne cechy przedmiotów.

Początkowo orientacja przestrzenna jest ściśle związana z własnym ciałem, określaniem świadomym stron ciała, a potem dopiero tę znajomość może dziecko przenieść na zewnątrz otoczenia (M. Cackowska, 1984). Dziecko operuje odpowiednimi zwrotami określającymi kierunki przestrzenne m. in. z przodu, z tyłu, w górze, na dole, itd.

Rozwój percepcji wzrokowej stymulują bodźce zewnętrzne i wewnętrzne.

Do pierwszych zaliczamy warunki środowiskowe m. in.: rodziną grupę rówieśniczą, natomiast wewnętrzne bodźce to m. in.: stan zdrowia dziecka, czyli funkcjonowanie układu nerwowego, sprawność analizatora wzrokowego oraz receptora tj. oka.

Percepcja słuchowa, utożsamiana często ze słuchem mównym, składa się z trzech rodzajów słuchu:

1. s. fizyczny,
2. s. muzyczny,
3. s. fonematyczny.

Słuch fizyczny w literaturze, zwany też fizjologicznym, pozwala na odbieranie wrażeń słuchowych w ogóle.

Słuch muzyczny, czyli zdolność rozpoznawania jakości dźwięków, ich wysokości, zgodności i niezgodności.

Słuch fonematyczny, od fonem - oznacza psychiczny odpowiednik głoski jako elementu języka, umożliwia rozróżniać dźwięki artykulacyjne w mowie (J. Malendowicz, 1978).

W nauce pisania i czytania ważną rolę odgrywa słuch fonematyczny przy poznawaniu dźwięków, których brzmienie odpowiada odpowiednim literom. Gdy jest dobrze rozwinięty słuch fonematyczny to wtedy możemy mówić o rozwoju operacji świadomej analizy i syntezy słuchowej. Obejmują one następujące umiejętności:

- wydzielanie zdań z wypowiedzi, wyrazów w zdaniach, a także sylab i głosek w wyrazach,
- odróżnianie głosek o zbliżonych cechach,
- syntezę głosek według wymaganej kolejności,

- przyporządkowanie znaczeń słowom i zdaniom (M. Cackowska, 1984).

2.2 Pamięć

Zdolności pamięciowe dzieci w tym okresie znacznie się zmieniają. Zmiany te dotyczą: Wzrostu pojemności pamięci, powiększania się wiedzy o przedmiotach, które próbuje się zapamiętać, pojawienia się skutecznych strategii zapamiętywania, pojawiania się zdolności do myślenia o własnych procesach pamięciowych. Pod koniec wieku przedszkolnego obserwuje się u dzieci początki pamięci dowolnej. Pojawia się chęć przypominania sobie czegoś w toku konkretnych działań, zamiar zapamiętania i wyuczenia się na pamięć. W wieku przedszkolnym rozwijają się pamięć świeża, inaczej bezpośrednia i pamięć trwała, dzięki której kształtują się doświadczenia dzieci. W tym okresie życia dzieci nie mają wyćwiczonej i w pełni wykształconej pamięci słowno logicznej. Mogą zapamiętać wiersz, piosenkę mechanicznie lub z pomocą materiału obrazowego oraz czynności ruchowych i manipulacyjnych, ale nie potrafią ująć stosunków logicznych między treściami tekstu.

Trwałość pamięci, wierność, pojemność i gotowość kształtują się między 3, a 7 rokiem życia i później w wieku szkolnym.

Pojemność pamięci

Większość dzieci w 6 roku życia jest zdolna do odtworzenia szeregu złożonego z 6 cyfr. Zmiana pojemności dziecięcej pamięci wiąże się z szybszym zachodzeniem operacji umysłowych, oraz dojrzewaniem mózgu. Wzrost szybkości przebiegu procesów umysłowych u starszych dzieci sprawia, że mogą one wykonać w tym samym czasie więcej operacji poznawczych niż dzieci młodsze, a zatem ich efektywność intelektualna jest większa. Podane do zapamiętania informacje są lepiej zapamiętywane, jeśli mogą zostać powiązane z już posiadanymi (M. Przetacznik-Gierowska, 1992).

2.3 Myślenie

Podstawowymi czynnościami myślowymi dziecka są: porównywanie, szeregowanie, klasyfikowanie.

Szeregowanie: sześciolatek wykonuje już doskonalszą formę szeregowania zwaną szeregowaniem systematycznym. Jest ona dominującym sposobem rozwiązywania zadań wymagających grupowania elementów wg, uporządkowanych różnic między nimi.

Klasyfikowanie: polega na grupowaniu przedmiotów wg ich równoważników. Wykrywanie podobieństw między elementami zbioru jest czynnością umysłową trudniejszą od wynajdywania różnic.

Porównywanie obiektów prowadzi początkowo do wykrywania różnicujących je cech, do przeciwstawiania ich sobie. Proces ten rozpoczyna czynności szeregowania (M. Przetacznik-Gierowska, 1992).

2.4 Mowa

W wieku od 6 do 7 lat, dzieci posługują się już swobodnie mową potoczną, zależną i niezależną i porozumiewają się bez trudu z innymi ludźmi. Pod koniec wieku przedszkolnego mowa staje się mową kontekstową - ścisłą, wiązaną. Dzieci tworzą wypowiedzi zrozumiałe w swej strukturze językowej, we wzajemnych związkach między słowami.

Rozwój mowy uzależniony jest między innymi od:

- prawidłowej budowy i funkcji aparatu artykulacyjnego i słuchowego oraz odpowiadających im struktur w korze mózgowej;
- warunków środowiskowo - wychowawczych;
- towarzyszących w rozwoju dziecka prawidłowych wzorców lub ich brak;
- wytwarzanie u dzieci potrzeby mówienia - atmosfera emocjonalna w środowisku rozwoju, prawidłowe związki uczuciowe z najbliższym otoczeniem dziecka.

U dzieci sześciolatków w przypadku zaburzeń wymowy (błędne wymawianie określonych głosek s, z, sz, cz, dz, r,) konieczna jest porada specjalistyczna i ćwiczenia logopedyczne (M. Dunin-Wasowicz, 1977).

Ad.3. Rozwój społeczny, emocjonalny

Sześciolatek doskonale rozumie emocje własne i innych osób. Reguluje ekspresje własnych emocji. Umie mówić o przeżyciach. Potrafi ocenić przyczyny reakcji emocjonalnych oraz przewidzieć zachowania związane z wyrażanymi przez inne osoby emocjami. Nabywa procedur zaradczych, które pozwalają mu manipulować przeżyciami innych osób. Rozwijają się uczucia związane z samooceną (np. duma).

W zabawie dziecko poznaje role społeczne, nawiązuje interakcje z rówieśnikami, uczy się reguł zachowania i jak ich przestrzegać. Tworzą się pierwsze dziecięce przyjaźnie. Rozwijają się prospołeczne zachowania (np. empatia). Jednocześnie występują zachowania negatywne (np. agresja); z wiekiem agresja fizyczna ustępuje miejsca agresji werbalnej.

Rozwija się osobowość dziecka, wyznaczona jest nie tylko przez cechy temperamentalne. Ustala się tożsamość płciowa. Dziecko staje się zdolne do samokontroli, co przejawia się w powstrzymywaniu od natychmiastowego działania i ujawniania emocji, planowania, dostosowywania do poleceń, próśb i norm kulturowych. Rozwija się obraz własnej osoby, w którym obok konkretnych sądów opisowych [pojawia się samoocena (B. Harwas-Napierała, 2003).

Ad.4. Przygotowanie do pójścia do szkoły

W okresie późnego dzieciństwa szkoła staje się dla dziecka środowiskiem, w którym nabywa ono wiele nowych umiejętności. Aby sprostać oczekiwaniom szkolnym, dziecko musi osiągnąć odpowiedni poziom dojrzałości szkolnej.

Przyjmuje się, że dziecko dojrzałe do podjęcia nauki w szkole, to takie, które (za: Przetacznik-

Gierowska, Makiello-Jarza 1985):

- 1) jest dostatecznie rozwinięte fizycznie i ruchowo, zwłaszcza w zakresie precyzyjnych ruchów rąk i palców;
- 2) posiada dobrą orientację w otoczeniu oraz określony zasób wiedzy ogólnej o świecie;
- 3) posiada na tyle rozwinięte zdolności komunikacyjne, aby móc porozumiewać się w sposób zrozumiały dla rozmówcy (zarówno dorosłego jak i rówieśnika);
- 4) potrafi działać intencjonalnie, tzn. podejmuje celowe czynności i wykonuje je do końca;
- 5) jest uspołecznione w stopniu pozwalającym na zgodne i przyjazne współdziałanie z rówieśnikami, liczenie się z chęciami i życzeniami innych oraz wykonywanie poleceń kierowanych przez dorosłych do całej grupy;
- 6) jest na tyle dojrzałe emocjonalnie, aby rozstać się z matką na czas pobytu w szkole oraz kontrolować doświadczane emocje (lęk, złość i inne) nie uzewnętrzniając ich w sposób zbyt gwałtowny.

Szósty rok życia rozpoczyna okres pracowitości, to czas dość trudny w życiu dziecka. Jest to etap kiedy dziecko zaczyna odczuwać satysfakcję z tego że staje się uczniem, odkrywa przed sobą nowy świat. Ale jednocześnie zauważa, że chwile beztroskiego dzieciństwa nieuchronnie uciekają, rodzi się przed nim nowa rzeczywistość, w której będzie musiał nauczyć się funkcjonować.

Literatura:

1. Cackowska M. "Nauka pisania i czytania w klasach przedszkolnych" W-wa 1984.
2. Dunin-Wasowicz M. "Vademecum nauczyciela szesciolatków" W-wa 1977.
3. Harwas-Napierała B. "Psychologia rozwoju człowieka" W-wa 2003.
4. Malendowicz J. "O trudnej sztuce pisania i czytania" w-wa 1998.
5. Przetacznik-Gierowska M. "Psychologia rozwojowa wieku dziecięcego" W-wa 1992.
6. Wadsworth B. J. "Teoria Piageta. Poznawczy i emocjonalny rozwój dziecka", W-wa 1998.